

MEHMET NECATİ LUGAL VE ESERLERİ

*Süleyman GÜR**

Hayatı

Mehmet Necati, 1298/1881 yılında İstanbul'da doğdu. Trabzonlu Çizmecioğulları ailesinden müderris Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi'nin oğludur. İyi bir tahsil gördü. Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım Efendi'den okuyup 1905 senesinde icazet aldı. Dağistanlı Hâlis Efendi ile Mostar müftüsü Ali Fehmi Câbiç'ten de ders okumuştur. 1903'te Dârülmua'llimîn'de ders verdi ve Beyazıt Camii'ndeki dersiâmlar arasında yer aldı. 1914-1915'te Mercan İdâdîsi'nde, İstanbul Sultânîsi'nde, Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi'nde, Kuleli Askerî İdâdîsi'nde, Dârüşşafaka'da ve İstanbul'daki yüksek medreselerde dinî ilimlerle Arapça ve Farsça hocalığı yaptı. 1939 yılına kadar Almanya'da ilmi faaliyetlerde bulundu. Bu süre zarfında Türk öğrencilere Türkçe ve dinî ilimler hocalığı, müfettişlik ve üniversitede akademisyenlik gibi çeşitli görevlerde bulundu. Birkaç yıl süreyle İstanbul'daki kütüphanelerle ilgili üst düzey görevlere getirildi. Bu süre zarfında birçok konuda ilklere imza attı. 1943'te Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Şark Dilleri Kürsüsü profesörlüğüne tayin edildi. Son olarak Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Klasik Türkçe Metinler Kürsüsü hocalığına getirildi. Bu fakültenin kuruluşunda etkin rol oynadı. 1952 yılında yaş haddinden emekli oldu. Buna rağmen gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yoğun bir tempo içerisinde ilmî ve akademik çalışmalarını sürdürdü. Yaş haddinden emekliliği kaldıran kanunun çıkması üzerine tekrar Ankara İlahiyat Fakültesi'nde göreve başladı. Bu görevi yürütmekte iken 1964 senesinde vefat etti. İslâmî ilimlerde ve dil alanında kendini çok iyi yetiştirmiş donanımlı bir alimdi. Özellikle Arap-Fars dilleri ve edebiyatları alanında önemli çalışmaların altına imza attı. Şark İslam klasiklerinin dilimize kazandırılmasında ve neşredilmesinde büyük bir pay sahibi oldu. Yurt içinde ve yurt dışında yapmış olduğu ilmî faaliyetler sayesinde ülkemizin sayılı bilim adamları arasında yer aldı.¹

Faruk Sümer, onun hocalığına dair şu ifadeleri kullanmaktadır: “Bugün halen üniversitelerimizde vazife gören birçok ilim adamlarımız onun yetiştirmiş olduğu talebeleri arasında bulunmaktadır. Buna ilave olarak onun, bugün Alman üniversitelerindeki değerli Şarkiyat mütehasıslarının da yetişmelerinde mühim bir âmil olduğunu kaydetmek yerinde olur.” Devamla ilmî kişiliğine dair şunları söylemektedir: “Necati Hoca İslam kültürüne hakkiyle vakıf bir insandı. Kendisi bu kültürün son büyük mümessillerinden birisi idi. Bu bakımdan onun bıraktığı boşluğu doldurmak memleketimiz için belki hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. Bilhassa edebi metinleri anlamakta fevkalade bir tecrübe, bilgi ve mahareti vardı. En şöhretli Avrupa müsteşrikleri de dahil olmak üzere, eski metinlerdeki halli güç kısımların anlaşılması hususlarında daima kendisine başvurulduğunu pek yakından bilmekteyiz.”²

* Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Ana Bilim Dalı, suleymangur@trabzon.edu.tr

¹ Faruk Sümer, “Prof. Necati Lugal”, TTK Belleten, 28/110 (1964): 305-309. Mihin Lugal, “Lugal, Mehmet Necati”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27: 218-219. Faruk Sümer, “Prof. Necati Lugal”, TTK Belleten, XXVIII/110 (1964): 305-309.

² Sümer, “Prof. Necati Lugal”, 306.

Eserleri

Lugal hakkında yapılan çalışmalara bakıldığında onun çok sayıda klasik eseri, bazen tek başına bazen de bir ekip olarak neşrettiği ya da tercüme etmek suretiyle Türkçeye kazandırdığı görülmektedir. Teliften ziyade neşir ve tercüme işi ile uğraştığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmalarını da büyük bir yekün tutmaktadır. Bu yüzden burada ilgili eserler tek tek ele alınmayacak olup onun bu faaliyetlerine kısaca yer verilecektir. Onun neşriyat alanındaki hizmetlerinden bir kısmı şu şekildedir:

1. Fârâbî'nin "halâ" üzerine makalesi: Lugal, Aydın Sayılı ile birlikte Fârâbî'nin "halâ" üzerine makalesini Ankara'da 1951 yılında neşretmiştir.

2. Tabiat İlminin Kökleri Hakkında Yüksek Makaleler Kitabı: Yine Aydın Sayılı ile beraber, Fârâbî'nin bu eserini Arapça metinler ve tercümelerini içerecek şekilde yayımlamıştır.

3. Münşeât Mecmuası: Adnan Sadık Erzi ile beraber Viyana Millî Kütüphanesi'nde bulunan (nr. H. O 161), Fâtih Sultan Mehmed devrine ait *Münşeât Mecmuası*'nı İstanbul'da 1956 yılında yayımlamıştır.

4. Münşeât: Tâcîzâde Sâdî Çelebi'nin *Münşeât*'ı da neşrettiği eserler arasındadır (İstanbul 1956).

5. Fetihnâmeler: Fâtih Sultan Mehmed'in muhtelif seferlerini içeren bu eser de onun neşriyatı arasındadır.

6. el-Evâmîrü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye: İbn Bîbî'nin Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü, nr. 2985'de bulunan bu eserinin birinci cildini 1957 yılında neşretmiştir.

7. Selçuknâmeler: Paris Bibliothèque Nationale (Supplément Persan, nr. 1536) ve Gotha'da (Herzog., Bibl. pt. 203) kayıtlı muhtasar "Selçuknâmeler"i Yazıcızâde Ali tercümesiyle mukayese ederek yayına hazırlamıştır. Eserin birinci cildi Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından 1957 yılında basılmasına rağmen, iki ve üçüncü ciltlerin yayımlanamadığı ifade edilmektedir.

8. Kitâb-ı Diyârbekriyye: Ebû Bekr-i Tihrânî'nin bu eserini Faruk Sümer ile birlikte iki cüz halinde neşretmiştir. Bu eserin 1962 ve 1993 yılında iki farklı baskısı yapılmıştır.

Necati Lugal'in Türkçeye çevirdiği eserlerin bir kısmı şunlardır:

9. Şâhnâme: Firdevsî'ye ait bu eser Şark İslam klasiklerinin önemli eserlerinden biridir. Eserin sadece ilk dört cildinin yayımlandığı, beş ve altıncı ciltlerin ise hazır olmakla birlikte yayımlanmadığı ifade edilmektedir. Birçok Klasik dönem Farsça eserini Türkçeye tercüme eden Lugal'in, özellikle tercümesi çok zor görülen ve daha önce çevrilmemiş eserlere yoğunlaştığı ifade edilmektedir. Nitekim o güne dek modern dillere tam bir çevirisinin yapılamayacağı iddia edilen Şâhnâme'yi çevirmesi büyük yankı uyandırmış ve Lugal'in klasik Fars dili ve edebiyatının yirminci asırdaki en önemli otoritelerinden biri olarak kabul edilmesini sağlamıştır.³

10. Devletşah Tezkiresi: Lugal'in en önemli tercümelerinden biridir. 1963 ve 1977'de iki kez basılmıştır.

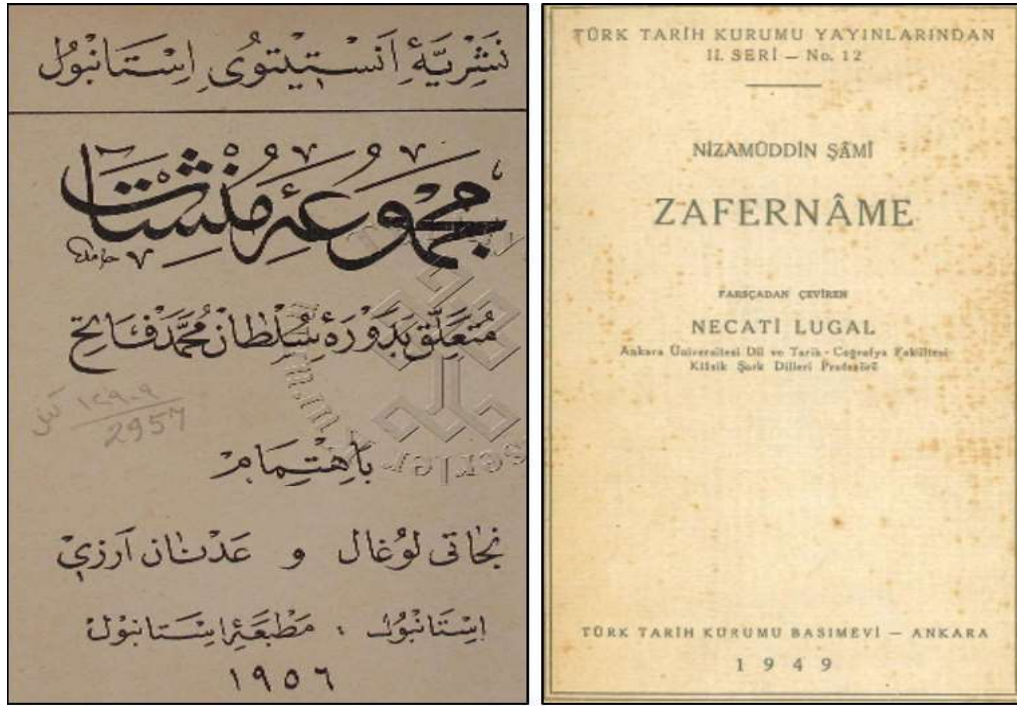
11. Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye: Ebü'l-Hasan Ali b. Nâsır b. Ali el-Hüseynî'nin tercüme edilen bu eseri Ankara'da 1943 yılında basılmıştır.

12. Zafernâme: Nizâmeddin Şâmî'ye ait bu eserin çevirisi Ankara'da 1949 yılında neşredilmiştir.

13. Karahanlılar: Müneccimbaşı Ahmed Dede'den eserinin Karahanlılar kısmını çevirip 1950 yılında İstanbul'da bastırılmıştır. Bunların dışında Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî'nin *Târîh-i Beyhakî*, Meâlî'nin *Hünkârname*, Muhammed Nazım'ın *Gazneli Sultan Mahmut'un Hayatı ve Zamani*, Hüseyin

³ https://tr.okune.org/wiki/index.php/Necati_Lugal. Erişim 16 Ekim 2023.

Kulî'nin *Azerbaycan ve İran'ın Millî Birliği*, Gerdîzî'nin *Zeynü'l-ahbâr* adlı eserlerini tercüme etmiş olup bu eserler Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunmaktadır.⁴

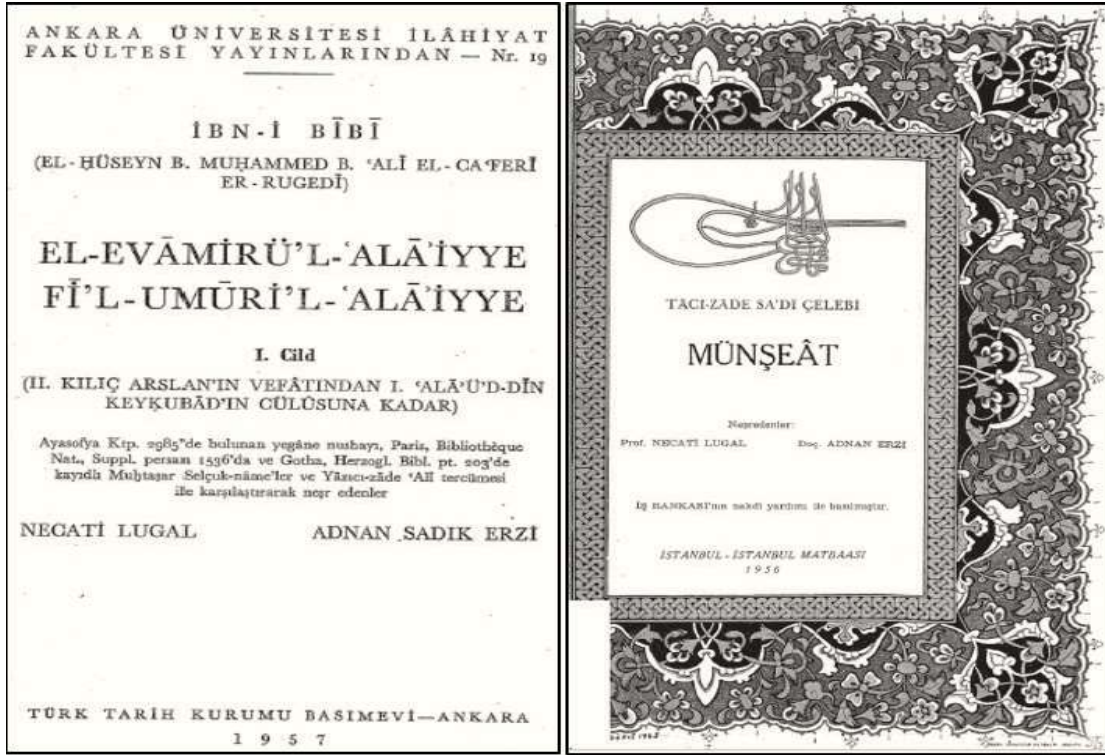

Resim 1: Fatih devrine ait Münşeât Mecmuası ile Farsçadan çevirdiği Zafername isimli eserin kapak resimleri

Resim 2: Lugal'in çevirdiği Ahbarü'd-Devleti's-Selçukîyye ile Devletşah tezkiresi isimli eserleri iç kapağı

⁴ Eserleri hakkında detaylı bilgi için bk. Sümer, "Prof. Necati Lugal", 305-309; Lugal, "Lugal, Mehmet Necati", 27: 218-219.

Resim 3: Lugal'in neşre hazırladığı el-Evamirü'l-alaiyyeti'l-umuri'l-alaiyye ile Tacī-zade Sa'di Çelebi Münşeati'nin iç kapağı

Kaynakça

https://tr.okune.org/wiki/index.php/Necati_Lugal. Erişim 16 Ekim 2023.

Lugal, Mihin. "Lugal, Mehmet Necati". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27: 218-219. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Sümer, Faruk. "Prof. Necati Lugal", *TTK Belleten*, 28/110 (1964): 305-309.